

GEOGRAFIJOS BRANDOS EGZAMINŲ UŽDUOČIŲ STRUKTŪROS POKYČIAI

Virginijus Gerulaitis, Lietuvos edukologijos universitetas

SANTRAUKA

Geografijos brandos egzaminas vykdomas beveik du dešimtmečius, tačiau jo užduoties struktūros klausimai mažai tyrinėti. Šio tyrimo pagrindą sudaro geografijos brandos egzaminų užduočių struktūra. Jo tyrimo objektas – geografijos brandos egzaminų užduotys. Kaip rodo atlikta geografijos brandos egzamino užduočių analizė, jų struktūrą per pastaruosius 10 metų keitėsi tris kartus. Geografijos brandos egzamino užduočių struktūros pokyčiai buvo susiję su šio egzamino programos ir statuso pokyčiais, tačiau esminių skirtumų tarp geografijos mokyklinio ir valstybinio brandos egzamino užduočių turinio bei struktūros nėra. Geografijos brandos egzamino užduotims būdinga didėjanti informacijos šaltinių įvairovė: mokyklinio brandos egzamino užduotis daugiausia sudarė geografiniai klausimai, o rengiant valstybinio brandos egzamino užduotis imta naudoti įvairesnius informacijos šaltinius.

Reikšminiai žodžiai: brandos egzaminas, brandos egzamino užduotis, brandos egzamino struktūra.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15823/ge.2016.11>

ĮVADAS

Geografijos brandos egzaminas pradėtas rengti XX a. pabaigoje ir ilgą laiką turėjo tik mokyklinio brandos egzamino statusą. Situacija pasikeitė 2010 m. pradžioje švietimo ir mokslo ministrui patvirtinus Geografijos valstybinio brandos egzamino programą. Pagal ją 2012 m. pirmą kartą geografijos valstybinis brandos egzaminas tapo jungiamąja grandimi tarp bendrojo lavinimo mokyklos ir aukštojo mokslo. Nors geografijos brandos egzaminas vykdomas beveik du dešimtmečius, tačiau jo užduoties struktūros klausimai mažai tyrinėti. Kai kurie geografijos užduočių kokybės klausimai aptariami Nacionalinio egzaminų centro geografijos brandos egzaminų užduočių dalykinėse analizėse (Gerulaitis ir kt., 2004; Gerulaitis, 2005, 2006, 2007). Geografijos egzamino laikiusiųjų sudėties, teritorinio pasiskirstymo ypatumai ir santykis su kitų egzaminų rezultatais analizuojami Lietuvos edukologijos universiteto mokslininkų darbuose (Gerulaitis, Olberkytė, 2010; Gerulaitis 2014). Šio tyrimo pagrindą sudaro geografijos

brandos egzaminų užduočių struktūra. Jo tyrimo objektas – geografijos brandos egzaminų užduotys.

Tyrimo **tikslas** – įvertinti geografijos brandos egzamino užduočių struktūros pokyčius. Šiam tikslui įgyvendinti buvo numatyti šie **uždaviniai**:

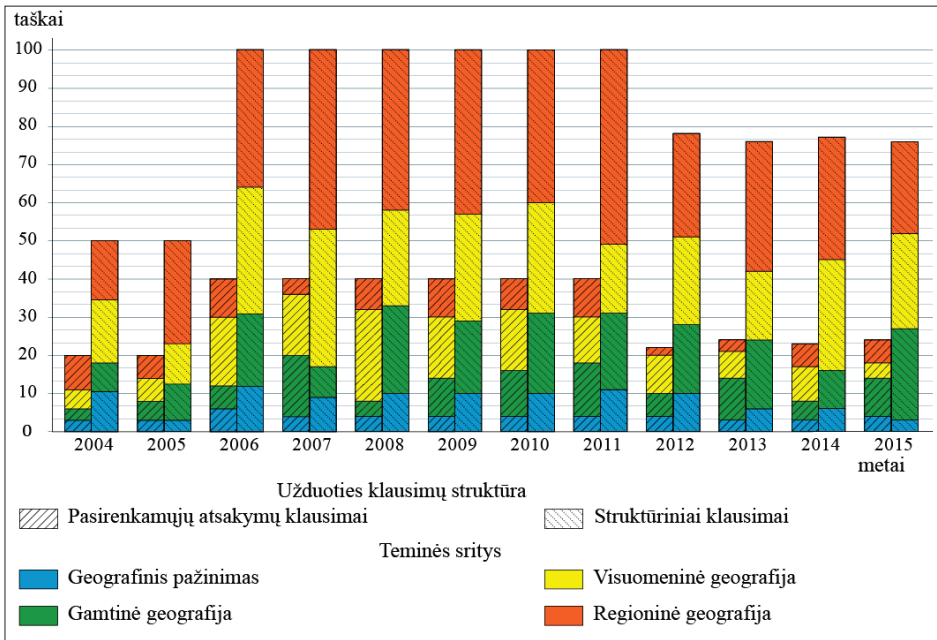
1. Įvertinti geografijos mokyklinio ir valstybinio brandos egzaminų užduočių turinio, šaltinių ir struktūros pokyčius.
2. Nustatyti geografijos mokyklinio ir valstybinio brandos egzaminų užduočių raidos tendencijas.

Atliekant tyrimą panaudotos geografijos mokyklinių ir valstybinių brandos egzaminų užduotys ir rezultatų statistinės analizės. Jis pagrįstas geografijos mokyklinių ir valstybinių brandos egzaminų užduočių turinio, jų struktūros bei geografinės informacijos šaltinių lyginimu. Tuo tikslu taikyti lyginamosios analizės, statistiniai ir grafiniai tyrimo metodai.

GEOGRAFIJOS BRANDOS EGZAMINŲ UŽDUOČIŲ TURINYS IR STRUKTŪRA

Pagrindines geografijos brandos egzamino turinio ir struktūros nuostatas apibrėžia Geografijos brandos egzamino programa. Pagal ją geografijos brandos egzamino užduotys pateikiamos kaip vientisas klausimų rinkinys, kurį sudaro klausimai su pasirenkamaisiais atsakymais, reikalaujantys geografijos žinių, jų supratimo bei taikymo, ir struktūriniai klausimai, reikalaujantys geografijos žinių taikymo bei geografinės informacijos atrankos, analizavimo bei vertinimo gebėjimų (Geografijos..., 2011). Jų kokybė, patikimumas ir validumas glaudžiai susiję su naudojamais informacijos šaltiniais, klausimų formuluotėmis ir jų pateikimo formomis. Šie brandos egzamino užduočių komponentai Geografijos brandos egzamino programoje nereglamentuojami ir priklauso tik nuo užduočių rengėjų profesionalumo.

Remiantis egzaminų programų ir egzaminų užduočių analize galima išskirti tris geografijos brandos egzamino raidoje raidos etapus (1 pav.). Pirma- sio raidos etapas apima 2004–2005 m. ir yra susijęs su geografijos mokyklinio brandos egzamino rengimo pradžia. Tuo metu brandos egzamino užduotis sudarė 20 klausimų su pasirenkamaisiais atsakymais ir 35–40 struktūrinių klausimų. Visa egzamino užduotis buvo vertinama 70 taškų, tačiau jų pasiskirstymo tarp atskirų užduoties klausimų tyrimas rodo, kad didelė klausimų dalis buvo labiau orientuota į žinias ir supratimą, prašant abiturientų įvardyti, išvardyti

1 pav. Geografijos brandos egzamino taškų pasiskirstymas

ar nurodyti sąvokas, terminus, geografinius objektus, procesus ir pan. Antrasis raidos etapas – 2006–2011 m. Brandos egzamino užduotis sudarė 20 klausimų su pasirenkamaisiais atsakymais ir 44–65 struktūriniai klausimai, o bendra taškų suma padidėjo iki 140 taškų. Tokius pokyčius nulėmė pasikeitęs atskirų užduoties klausimų vertinimo modelis. Kartu padidėjo tiek klausimų su pasirenkamaisiais atsakymais, tiek struktūrinių klausimų, nors išliko didelis žinių ir supratimą orientuotų klausimų kiekis. Trečiasis geografijos brandos egzaminų raidos etapas prasidėjo 2012 m., patvirtinus Geografijos valstybinio brandos egzamino programą. Brandos egzamino statuso pokyčiai turėjo įtakos ir šio brandos egzamino užduoties pokyčiams. Kaip ir kituose valstybiniuose brandos egzaminuose, imta taikyti 100 taškų vertinimo sistemą. Padidėjus geografijos brandos egzamino rezultatų svarbai, sumažėjo žinioms, supratimui vertinti skirtų klausimų kiekis ir padidėjo geografijos žinių taikymo, praktinių įgūdžių, informacijos atrankos, analizavimo bei vertinimo gebėjimų reikalaujančių klausimų kiekis. Šių geografijos brandos egzaminų užduočių pokyčius lėmė sudėtingi klausimai su pasirenkamaisiais atsakymais, geografinių informacijos šaltinių įvairovė ir jų kokybės didėjimas. Pasikeitęs geografijos brandos egzamino statu-

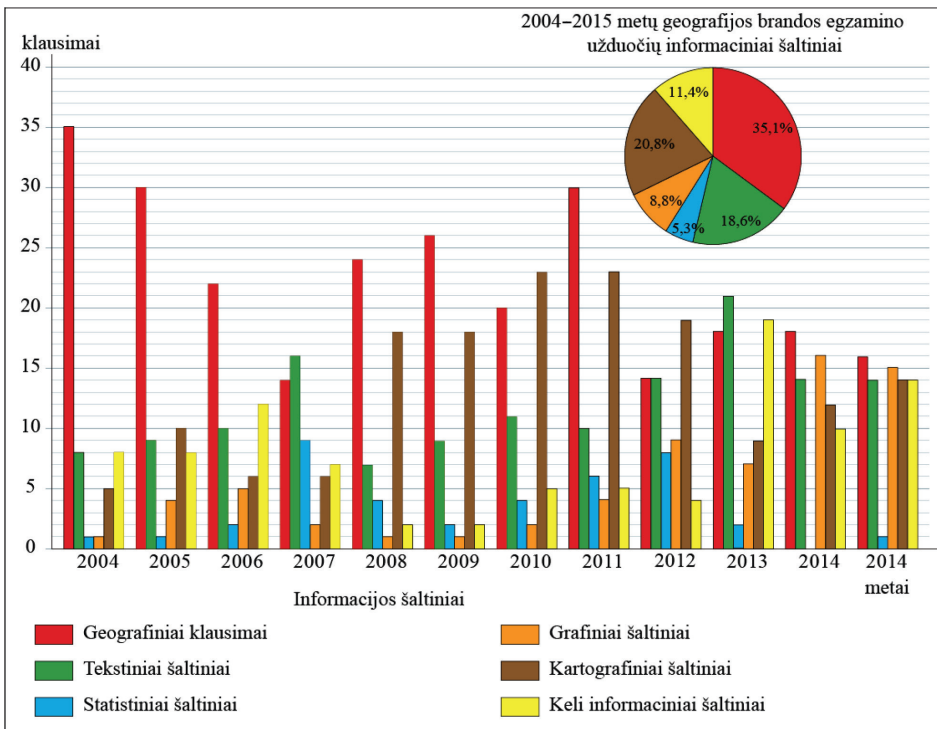
sas nedaug pakeitė egzamino turinį. Geografijos brandos egzamine atsisakyta geografinio pasaulio pažinimo ir geografijos mokslo raidos temų, šią teminį sritį siejant tik su kartografija. Skirtingo tipo geografijos brandos egzaminų užduočių tarpusavio dermės vertinimas parodė, kad esminių skirtumų tarp geografijos mokyklinio ir valstybinio brandos egzamino užduočių turinio bei struktūros nėra. Egzistuojantys skirtumai susiję su užduoties klausimų kiekiu, taškų ir klausimų santykiu tarp atskirų teminių sričių bei gebėjimų grupių ir nedideliais turinio nesutapimais.

Šiuos skirtumus lėmė Geografijos brandos egzamino programos nuostatos, turinčios užtikrinti proporcingą užduoties taškų pasiskirstymą tarp teminių sričių ir gebėjimų grupių.

GEOGRAFIJOS BRANDOS EGZAMINŲ UŽDUOČIŲ INFORMACIJOS ŠALTINIAI

Rengiant geografijos brandos egzamino užduotis, skirtas geografiniam raštingumui įvertinti, naudojami tekstai, iliustracijos, schemas, žemėlapiai, diagramos, grafikai ar statistika. Naudojamiems informacijos šaltiniams ištirti panaudotos 2004–2015 m. geografijos brandos egzamino užduotys, kurias sudarė 476 įvairaus pobūdžio klausimai. Didesniąją užduočių klausimų dalį (36 proc.) sudarė geografiniai klausimai (2 pav.), į kuriuos atsakydami mokiniai turėjo įvardyti, išvardyti ar nurodyti sąvokas, terminus, geografinius objektus, procesus ir pan., jų paskirtis – tikrinti žinias ir supratimą. Nemaža brandos egzaminų užduočių klausimų dalis (18 proc.) buvo susijusi su tekstiniais informacijos šaltiniais ir buvo skirta tekstinės informacijos atrankos, analizavimo ir vertinimo įgūdžiams tikrinti. Daugiau nei penktadalis (21,5 proc.) visų brandos egzamino užduočių klausimų buvo susiję su kartoschemų ir žemėlapių analize. 11 proc. visų užduočių klausimų buvo parengta panaudojant kelis informacijos šaltinius. Sudarant mažesnę dalį klausimų naudota statistika, diagramos, grafikai ir paveikslai. Brandos egzaminų užduočių klausimams naudotų informacijos šaltinių analizė rodo, kad jų įvairovė kito. Nagrinėjamo laikotarpio pradžioje ypač didelę brandos egzaminų užduočių dalį sudarė geografiniai klausimai. Vėliau jų dalis mažėjo, nes kuriant egzamino užduotis dažniau imta naudoti įvairesnius informacijos šaltinius. Ypač gerai subalansuota šiuo požiūriu buvo 2007 m. geografijos mokyklinio brandos egzamino užduotis. Deja, vėliau, 2008–2011 m., vėl didelę brandos egzaminų užduočių dalį sudarė tik žinių ir supratimo reikalau-

jantys geografiniai klausimai, nors kartu padaugėjo ir klausimų, į kuriuos norint atsakyti reikėjo naudotis kartografiniais šaltiniais. Ryškūs kokybiniai pokyčiai susiję su pasikeitusiu geografijos brandos egzamino statusu. Geografijos valstybinių egzaminų užduotims būdinga didelė informacijos šaltinių įvairovė, sumažėjęs geografinių klausimų kiekis ir didėjantis klausimų, kuriuos formuluojant naudojami grafiniai ir kartografiniai šaltiniai, kiekis. Be to, nemažą užduočių klausimų dalį sudaro klausimai, kuriuose naudojami keli informacijos šaltiniai. Šie geografijos brandos egzaminų užduočių skirtumai susiję su tobulėjančia brandos egzaminų sistema, didėjančia užduočių rengėjų kvalifikacija ir leidybos galimybėms.

2 pav. Geografijos brandos egzamino užduočių informaciniai šaltiniai

IŠVADOS

1. Per analizuojamą laikotarpį dėl brandos egzaminų reformų geografijos brandos egzaminų užduočių struktūra keitėsi tris kartus.
2. Geografijos brandos egzaminų užduočių struktūros pokyčiai buvo susiję su šio egzamino programos ir statuso pokyčiais, tačiau esminių skirtumų tarp geografijos mokyklinio ir valstybinio brandos egzamino užduočių turinio bei struktūros nėra.
3. Geografijos brandos egzaminų užduotims būdinga didėjanti informacijos šaltinių įvairovė: mokyklinių brandos egzaminų užduotis daugiausia sudarė geografiniai klausimai, o rengiant valstybinių brandos egzaminų užduotis imta naudoti įvairesnius informacijos šaltinius.

LITERATŪRA

1. Geografijos valstybinio brandos egzamino programa. (2011). *Valstybės žinios*, V-1197.
2. Gerulaitis, V. (2006). *2005 metų mokyklinio geografijos egzamino užduoties dalykinė analizė*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras,
3. Gerulaitis, V. (2007). *2006 metų mokyklinio geografijos egzamino užduoties dalykinė analizė*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras,
4. Gerulaitis, V. (2008). *2007 metų mokyklinio geografijos egzamino užduoties dalykinė analizė*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
5. Gerulaitis, V. (2014). 2013 metų valstybinis geografijos brandos egzaminas. *Geografija ir edukacija: mokslo almanachas*, 2, 98–106.
6. Gerulaitis, V., Milušauskaitė, E., Prakapienė, D. (2005). *2004 metų mokyklinio geografijos egzamino užduoties dalykinė analizė*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
7. Gerulaitis, V., Olberkytė, L. (2010). The peculiarities of a geography maturity test of 2009. *Tiltai*, 4 (53), 77–86.

THE STRUCTURE CHANGES OF THE NATIONAL EXAM OF GEOGRAPHY

Virginijus Gerulaitis

Summary

The national exam of geography has been pursued for almost two decades, but the issues of the structure of its tasks have been little investigated. The focus of this investigation is the structure of the tasks of the national exam of geography. The subject of

investigation is the tasks of the national exam of geography. The performed analysis of the tasks of the national exam of geography shows that the structure of the tasks has changed three times in the last 10 years. The changes of the tasks structure of the national exam of geography were related to the changes of the program and status of this exam, but there are no essential differences between the content and structure of the tasks of school and national exams of geography. The tasks of geography national exam are characterized by an increasing variety of sources of information: geographical issues prevailed in school exam while the national exam began to diversify its sources of information.

Keywords: the national exam, the task of the national exam, the structure of the national exam.